

Handbok för arbetet mot våld i nära relationer
i utförarverksamheter och
myndighetsenheten inom funktionsstöd

Förvaltningen för Funktionsstöd

Innehåll

Sida

• Inledning och syfte med handboken.....	3
• Kommunens ansvar.....	3
• Definition av våld och utsatthet i våld i nära relationer.....	4
• Våldets olika uttryck.....	4
• Särskilt utsatta grupper.....	5
• Att se eller upptäcka våld.....	6
• Att fråga om våld hos personer med funktionsnedsättning.....	7
• Dokumentation.....	11
• Tolk.....	12
• Anmälningsskyldighet.....	12
• Polisanmälan och sekretess.....	13
• Utredning av våld i nära relationer.....	13
• Förvaltningen för funktionsstöds ansvar.....	13
• Socialförvaltningens ansvar.....	15
• Samverkan.....	16
• Att förebygga våld och erbjuda hjälp och stöd till våldsutövare.....	17
• Nya bestämmelser om förebyggande av våld i nära relationer och om barnfridsbrott.....	18
• Några viktiga länkar.....	19

Inledning och syfte med handboken

Denna handbok är ett komplement till rutiner för arbete mot våld i nära relationer på förvaltningen för Funktionsstöd. Syfte med handboken är att tillgänggöra grundläggande kunskap och begrepp om våld i nära relationer, från att personalen uppmärksammar en våldssituation till de eventuella stöd som erbjuds av Socialtjänsten i staden. Målet är att höja grundläggande kunskap och förstärka kompetens bland förvaltningspersonal som i sitt arbete inom förvaltningen, möter människor som är utsatta eller riskerar att utsättas för våld i nära relationer och förtryck. Det är viktigt att förebygga förekomsten av våld i nära relationer och människor som har utsatts för våld i nära relationer skall kunna få det stöd de har rätt till.

Förvaltningen för funktionsstöd har fått som uppdrag från KF 2021-03-11 § 15 (2021-03-11):

- att stärka arbetet kring hur kommunens vård- och omsorgspersonal skall kompetensutbildas i att upptäcka våld och dess olika uttryck.
- att införa en rutin för hur personalen ska upptäcka, och agera vid misstanke om våld och våld i nära relationer hos kommunens brukare inom funktionshinderverksamheten.
- att införa screening-processer inom funktionshinderverksamheten för att på bästa sätt upptäcka våld och våld i nära relationer.

Kommunens ansvar

I socialtjänstlagen, 5 kap 11 §, lyfts socialnämndens ansvar för att brottsoffer och deras närstående får stöd och hjälp.

”Brottsoffer

11 § Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver. Lag (2012:776).

Våldsutövare

11 a § Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende.

När socialnämnden fullgör uppgiften ska nämnden särskilt beakta säkerheten för den som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp och dennes närstående.

Lag (2021:645).”

Göteborgs Stads plan för arbete med våld i nära relationer

Göteborgs Stad har haft en övergripande plan för hur arbetet mot våld i nära relationer ska se ut 2014-2018. Den nya planen 2021-2024 är återremitterad. Planen upplyser bland annat vem som omfattas av den och vilka mål, aktiviteter och målgrupp stadens arbete mot våld i nära relationer grundas på.

I. Definition av våld och utsatthet i våld i nära relationer

“Våld är varje handling som genom att den skrämmer, smärtar, skadar eller kränker försöker påverka annan person att göra något mot sin vilja eller avstå att göra något den vill”, Per Isdal.

Socialstyrelsens definierar våld och utsatthet i nära relationer som ”ett mönster av handlingar som kan vara allt ifrån subtila handlingar till grova brott som en person utsätts för av en närstående. Mer konkret är det allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot. [Våld i nära relationer - Socialstyrelsen](#)

Med våld i nära relationer avses våld som utövas av en närstående person. Det kan handla om såväl makar, sambor, partner, som föräldrar, syskon, barn eller andra släktingar. Exempel på detta är bland annat begreppen mäns våld mot kvinnor, våld i hbtq-personers partnerrelationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan även gälla andra personer som den våldsutsatta har eller har haft en beroendeställning till eller förtroendefull relation till.

II. Våldets olika uttryck

Det finns ett antal erkända begrepp som syftar till att synliggöra olika former av våld utifrån vem eller vilka som varit utsatta och vem eller vilka som utövat våldet.

1. Fysiskt våld

Kan handla om att bli knuffad, fasthållen, dragen i håret, bli berövad sömn, skakad, skuren, bränd, slagen eller sparkad.

2. Psykiskt våld

Kan utgöras av direkta eller indirekta hot, förnedring, isolering, kontroll eller förlöjliganden. Även våld mot husdjur kan räknas till den psykiska utsattheten.

3. Sexuellt våld

Utgörs av påtvingade sexuella handlingar som sker utan samtycke såsom våldtäkt, sexuellt ofredande eller sexuellt utnyttjande.

4. Ekonomiskt våld

Kan innebära att egendom förstörs, stöld av pengar eller ägodelar, utpressning, kontroll över ekonomin, utnyttjande till exempel att den som är våldsutsatt tvingas stå för kostnader som tillhör våldsutövaren eller att man tvingas till att utföra ekonomiska olagligheter.

5. Försummelse

Inbegriper personer som är beroende av andra för att få vård eller omsorg. Medicin kan undanhållas eller nödvändig omsorg inte ges.

6. Funktionshinderspecifikt våld

Innebär att våldet riktas mot själva funktionsnedsättningen. Till exempel, har personen svårt att gå riktas våldet mot benen, har personen svårt att se flyttar våldsutövaren saker i hemmet så att den våldsutsatta inte kan orientera sig, den våldsutsatta kan bli förlöjligad, hånad eller isolerad med hänvisning till funktionsnedsättningen.

7. Latent våld

Innebär ett hot om våld genom aggression eller ilska som kan manifesteras genom exempelvis kroppsuttryck.

8. Materiellt våld

Utgörs av att ens materiella ting och ägodelar förstörs. Ofta riktar förövaren in sig på att förstöra just de saker som betyder mycket för den utsatta.

9. Digitalt våld

Kan utgöras av förföljelse, kontroll, integritetsintrång och grooming. Grooming: är när vuxna, oftast under falsk identitet, skapar kontakt med barn och unga på internet med syftet att senare utnyttja dem oftast sexuellt.

III. Särskilt utsatta grupper

Våld i nära relationer kan drabba alla och förekommer inom alla sociala kategorier, samhällsskikt och åldrar. Men det finns en del grupper som är särskilt utsatta i samband med våld i nära relationer. Den ökade utsattheten kan dels handla om att personen lever ett liv som medför en ökad risk för våld, eller om att samhället brister i att upptäcka våldsutsattheten, eller också svagt samhällsskydd och bristande samhälleligt stöd vid våldsutsatthet. Den ökade risken för utsatthet kan leda till att konsekvenserna av våldet riskerar att bli större för den som är utsatt. En individ kan tillhöra en eller fler av de särskilt utsatta grupperna och insatserna behöver därför anpassas utifrån individen och kontexten som våldet sker samt ett normmedvetet arbetssätt.

Grupperna nedan är särskilt utsatta i samband med våld i nära relationer.

1. Kvinnor

När det gäller grovt och upprepat partnervåld visar svensk och internationell forskning att det oftast utövas av en man mot en kvinna i en heterosexuell relation.

2. Barn

Barn är ofta i en beroendeställning till vuxna i dess omgivning. Barnet kan se, höra, eller förstå att fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld förekommit även om inte kan alltid kan sätta ord på det. Att som barn växa upp med våld i familjen och behöva bevittna hur en närstående person blir utsatt är en allvarlig form av psykiskt våld mot barnet och kan ge liknande reaktioner som om barnet självt utsatts för direkt fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld.

3. Personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning är ofta beroende av andra i sitt dagliga liv för vård, stöd och service. Våldet kan även osynliggöras genom att det förklaras utifrån missförhållanden eller brister i olika verksamheter.

4. Äldre personer

Till följd av kroppens naturliga åldrade, funktionsnedsättning eller sjukdom kan äldre personer vara fysiskt bräckliga. Det finns en risk att synliga tecken på våld tolkas som olyckor eller sjukdomar.

5. Personer med missbruksproblem

Personer med missbruksproblem följer ofta en livssituation som ökar risken för att utsättas för våld och våld i nära relation.

6. Hbtq-personer

Det finns stora kunskapsbrister när det gäller hbtq-personers relationer, livsvillkor och utsatthet för våld i nära relationer. En omfångsundersökning om våld i samkönade relationer (2008) visade att en fjärdedel av de svarande utsatts för någon typ av våld i en nära relation.

7. Unga personer

Enligt Brottsförebyggande rådets nationella kartläggning av brott i nära relationer (2014) var utsattheten högst bland personer i åldern 20-24 år. Unga personer kan vara sårbara då deras relation inte tas på allvar. Det finns flera likheter mellan ungas och vuxnas utsatthet för våld i partnerrelationer. Många unga vittnar oftare om utsatthet via mobiltelefoner och sociala medier.

8. Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck befinner sig i en särskilt utsatt situation då det inte alltid finns möjlighet att få skydd från våldet inom egna familjen eller inom den egna släkten.

IV. Att se eller upptäcka våld

Utförare och myndighet har ett ansvar att aktivt bedriva kunskap- och kompetenshöjande arbete för att möjliggöra vårt ansvar att upptäcka våldsutsatthet hos våra brukare.

Oftast finns det inga tydliga tecken på att en person har utsatts för våld i nära relationer om man inte bevittnat själva händelsen. Men även om man inte bevittnat händelsen, kan omgivningen ibland lägga märke till tecken eller signalerna på att en person kan ha utsatts för våld eller våld i nära relationer. Dessutom, för personer med funktionsnedsättning kan en del symtom överlappa med symtom på funktionsnedsättning. Nedan är några tecken, signaler och reaktioner som är bra att känna till och vara uppmärksam när det gäller förekomsten av våld eller våld i nära relationer.

1. Fysiska skador och signaler

Det handlar bland annat om blåmärken, krosskador, frakturer, sår, stickskador och eller brännskador. Skadorna finns ofta på huvudet, nacken eller ställen som döljs av kläder, till exempel bröst, överarmar, ryggen, magen, och ben. Flera skador som förekommer samtidigt som är både delvis läkta och nya kan vara tecken på våld.

2. Psykiska och psykosomatiska reaktioner

Depression och ångest är bland de vanliga reaktionerna på våld. Den som har utsatts kan utveckla posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Dåligt självförtroende kan också vara en signal på våld, samt att personen som utsatts för våld drar sig ofta undan från sitt vanliga umgänge. Sömn- och ätstörningar, koncentrationssvårigheter och återkommande värk, huvudvärk, magont eller illamående samt utåtagerande och självdestruktivt beteende kan också vara signalerna på våld. Ett annat tecken kan också vara att den våldsutsatta börjar undvika vissa personer eller platser, eller motsätta sig fysisk kontakt.

3. Våldsutsatthet gällande personer med funktionsnedsättning

Våld mot personer med funktionsnedsättning har stora beröringspunkter med annat våld i nära relation samtidigt som den inbegriper också viktiga skillnader. Det kan bestå i hur våldet yttrar sig då det kan utgå från, eller riktas mot, personens funktionsnedsättning. Dessutom kan skillnaden också innebära praktiska konsekvenser genom vilken stöd- och hjälppersoner med funktionsnedsättning behöver och kan erhålla. Dessa personer riskerar dessutom att utsättas för våld från personer som den på olika sätt är beroende av för att klara av sitt liv och sin vardag. Den som utövar våld är då någon som borde finnas där för stöd och hjälp vilket kan öka utsattheten och känslan av maktlöshet. Beroendeställningen och funktionsnedsättningen kan också minska förutsättningarna för att våga och ha möjlighet att söka hjälp för att slippa utsättas för våld. I många fall finns ett stort antal personer som den funktionsnedsatte kan stå i beroendeställning till:

1. Personellt stöd

Det kan handla om stödassistent, personligt ombud, boendestödjare, vårdbiträde, personlig assistans, avlösare, elevassistent, servicekontakter eller färdtjänst.

2. Godmanskap/Förvaltarskap

Personer som sköter och har ansvar för ekonomin eller sörjer för ens person och intressen

3. Närstående

Föräldrar, släktingar, partner, syskon, barn, vänner. Ibland kan relationerna överlappa genom att en anhörig fungerar som till exempel personlig assistent, god man.

4. Övriga

Grannar, medboende, kollegor, klasskamrater med flera.

v. Att fråga om våld hos personer med funktionsnedsättning

Det kan kännas svårt att ställa frågor om våld. Om man ser signaler som tyder på våld kan man formulera frågan utifrån de signalerna, berätta vad man har lagt märke till och nysta vidare. Genom att på rutin ställa frågan om eventuellt våld kan man också avdramatisera det hela.

1. Exempel på frågorna som man kan använda sig av

”Eftersom många av de personer som jag möter i mitt arbete har upplevt våld i sina relationer, frågar jag numera rutinmässigt om detta. Har någon gjort något mot dig som inte känts ok?”

”Hur har du det hemma/i din relation? Du verkar orolig över din relation/partner. Hur är det när ni är oense eller bråkar, vad händer då? Händer det att du blir rädd för din partner?”

”Du vill inte längre åka färdtjänst. Vad beror det på? Är det något obehagligt som har hänt i samband med någon resa?”

”Du berättar att du ofta har magsmärter/huvudvärk/svårt att sova. Det kanske inte gäller dig men min erfarenhet är att många som har varit med om något svårt eller som befinner sig i en svår livssituation kan få de symtomen. Hur är det för dig?”

”Jag har märkt att du tycker det är jobbigt med beröring/skadar dig själv/ofte berättar om

sexuella situationer som du tycker känns jobbiga. Ibland kan det handla om att man har varit med om att någon har tagit på ens kropp/gjort något sexuellt mot en som man inte har velat vara med om. Har det hänt dig någon gång?”

”Jag har märkt att du ofta har ekonomiska problem. Hur är det, har du själv kontroll över dina pengar eller är det någon annan som kontrollerar eller använder sig av dina pengar?”

” Hur är det med dig? Du verkar ledsen.”

2. Att tänka på när man ställer eller samtalar om våld med personer med funktionsnedsättning

- Utgå från personen du har framför dig, man kan behöva formulera sig olika beroende på kommunikationsförmåga, ålder och kultur.
- Undvik starka ord som ”våld”, ”våldtäkt”, ”misshandel” när du frågar. Den våldsutsatta kan ha svårt att relatera till dessa ord. Formulera till exempel ” har du varit med om något obehagligt? Har någon gjort något mot dig som du inte har velat vara med om?”
- Det kan vara bra att börja med mer öppna och allmänna frågor, om du misstänker våld ställ mer specifika frågor.
- Innan man vet vem våldsutövaren är bör man undvika könsspecifika ord och istället använda ord som partner eller person eller någon för att inte missa exempelvis våld i samkönade relationer, i hederskontext, anhöriga, personal eller på annat sätt.

Det är viktigt att anpassa frågorna så de blir begripliga för den man talar med, en del har svårare att kommunicera om sin utsatthet och att förstå frågor om våld. Nedan är ytterligare exempel på sätt att fråga och prata med personer med intellektuell funktionsnedsättning:

- Utgå från lättlästa böcker och filmer för att prata om sex och relationer.
- Prata kring referensramar kring relationer, vad är ok och vad är inte ok?
- Prata om sexualitet kopplat till känslor, hur känns det när något är bra och hur känns det när något känns dåligt?
- Bjuda på sig själv, rollspel, dockor, bilder, rita och måla, alternativa sätt till ”pratet”.
- Är hen snäll? Hur är hen när hen inte är snäll?
- Ta det vid olika tillfällen i lugn och ro, återkom till berättelsen.
- Många har varit med om att andra, anhöriga eller personal hanterat deras kroppar på olika sätt. Prata om detta, de flytande gränserna, om integritet.
- ”Din kropp är din kropp. Är det någon som har gjort något med din kropp som du inte vill/som inte känns bra?”
- Visa med eget beteende var gränserna går, till exempel, när vi hjälper till i duschen. ”Är det ok att jag tvättar dig på ryggen?” Vi visar själva var gränserna går och att de har rätt att förvänta sig respekt.
- Koppla frågan till de signaler man uppfattat, det man ser och det man får höra.
- Berätta om våld generellt på ett lättbegripligt sätt.

För personer med exempelvis intellektuell funktionsnedsättning kan kommunikation via bilder underlätta i samtal kring våld, sexualitet och övergrepp. (www.bildstod.se)

För mer information:

[Vägen till att se och agera.pdf \(lansstyrelsen.se\)](#)

www.bildsamt.se

[Kommunikationsverktyget \(hedersfortryck.se\)](#)

[Ingen ska bli gomd och glomd-1 boken.pdf \(squarespace.com\)](#)

3. Ytterligare signaler att vara uppmärksam på

Vid misstanke om eller bekräftad våldsutsatthet är det viktigt att ha med sig att den som utsatts inte kanske ser sig som våldsutsatt. Detta kan dels bero på att personen behövt anpassa sig till våldet som en överlevnadsstrategi. För många är våldet även så internaliserat att den utsatta ser det som en del av sitt liv. Vidare är ofta den som utsatts bra på att dölja eventuella synliga tecken på våldet och förneka och bortförklara vad som pågår. Allt för att skydda sig själv. Detta gör att du som misstänker eller vet att någon är våldsutsatt behöver vara beredd på att personen inte kommer medge att den är utsatt vid ett första samtal. Detta kan vara en process där du kanske behöver ta upp frågorna vid flera tillfällen. Genom att ha kunskap om våld och se utsatthet för våld som en möjlig förklaring ökar förutsättningarna att fler personer med funktionsnedsättning och som är våldsutsatta kan få det stöd och hjälp som de behöver.

Det finns en rad generella signaler och tecken att vara uppmärksam på när det gäller personer med funktionsnedsättning. Alla dessa tecken och signaler kan, men behöver självklart inte handla om våld. Personal som arbetar i människors vardag, exempelvis personliga assistenter och boendestödjare, bör även vara uppmärksam på följande signaler och tecken:

- Att personen gör saker som hen inte brukar.
- Att personen beskriver sig själv som en belastning för sin partner eller anhöriga.
- Att personen lämnar ologiska förklaringar, berättelser som inte hänger ihop.
- Att personen är ofta osäker och lämnar beslut till partnern/anhörige, eller hänvisar ofta till vad denne tycker och tänker, kroppsspråk som förändras när båda är i rummet.
- Ovilja att tala om relationen eller ett krampaktigt sätt att tala om hur bra relationen är.
- Utagerande beteende, sexuellt eller på annat sätt.
- Frustration, ilska, apati
- Ökat alkohol-, drog- eller medicineringsintag/missbruk
- Kräkningsreflexer, svårigheter att svälja.
- Självmordstankar, självmordsförsök.
- Förlorar färdigheter eller får försämrad funktionsnivå.
- Försämrad talförmåga, kommunikationsförmåga.
- Sönderslagna eller sönderrivna tillhörigheter, till exempel fotoalbum där foton förstörts.
- Hål i dörrar eller väggar.
- Sexuellt överförbara sjukdomar eller önskad graviditet.
- Problem med intimhygien eller hygien överhuvudtaget.
- Inkontinens, kissar i sängen, andra tecken på att ha ”stängt av” sin kropp.
- Reaktionen på filmer, böcker, tv-program med mera.
- Ovilja mot vissa saker, till exempel att åka färdtjänst, gå till jobbet, delta i sociala aktiviteter på gruppboenden och så vidare.
- Använder sig till exempel boendestöd som ett ”skydd”, vill inte gå ut själv.
- Förändring av personlighet eller beteende, ökad oro, ångest, sömnsvärigheter och isolering.
- Personen undviker vissa situationer, frånvaro på vissa möten, personen har svårigheter att komma hemifrån eller vara hemifrån för länge.

- Att personen talar nedvärderande om sig själv och sin förmåga eller undviker stöd som innebär insyn.
- Vid interaktionen med partnern eller anhörig, om till exempel partnern eller den anhörige talar över huvudet på personen och säger nedsättande saker.
- Att partner eller anhörig alltid är med på möten och att personen med funktionsnedsättning visar rädsla eller osäkerhet i relation till partners eller anhörigs närvaro.
- Personen berättar om ”någon annan” som är utsatt för våld.
- Personen har mycket frågor kring vad som är ”okej” och ” normalt” beteende i en relation, att personen får plötsliga eller kraftiga reaktioner vid till exempel beröring, synintryck, höga ljud och vissa lukter kan också vara tecken på våldsutsatthet.
- Sjukskrivning eller många sjukvårdsbesök ofta med diffusa symptom.
- Personen vill inte tvätta sig alternativt personen tvättar sig överdrivet
- Personen förlorar färdigheter eller får försämrade funktionsnivå.
- Blåmärken, klösmärken, svullnader och andra tecken på fysiskt våld.
- Rodnad och ömhet runt könsorganet.
- Inkontinens, kissar i sängen, andra tecken på att ha ”stängt av” sin kropp.

4. Våldsutsatthet hos barn och barn med funktionsnedsättning

Den som möter barn och ungdomar bör även vara uppmärksam på följande:

- Irritation, aggressivitet, rastlöshet.
- Utåtagerande och uppmärksamhetsstörningar
- Att barnets normala utveckling stannar av eller går tillbaka.
- Vissa barn kan reagera med att bli överdrivet duktiga på att ta hand om sig själva.
- Stor skolfrånvaro, alternativt barn som flyr in i skolarbetet eller berättar om ”någon annan” som är utsatt för våld.

5. Våldsutsatthet hos äldre eller äldre med funktionsnedsättning

Den som möter äldre bör även vara uppmärksam på följande:

- Trycksår, brännskador.
- Undernäring, uttorkning, nedsatt hygien.
- Överdriven rädsla, social isolering
- Undviker av stöd som innebär insyn.

6. Viktigt att tänka på när det framkommer att våld förekommit:

Det är viktigt att ha ett bra bemötande för den är avgörande för att en person ska kunna berätta om våldet. Det är viktigt att lyssna, ta emot och stanna kvar i personens berättelse. Du kanske är den första som personen berättar för. Att du vågar låta dennes berättelse finnas kan vara avgörande.

- Var tydlig med att du tror på den som berättar och att du tar våldet på allvar. Värdera aldrig det personen säger.
- Bekräfta för personen att det inte rätt att bli utsatt för våld och att ingen ska behöva utsättas för våld.
- Var tydlig med att den utsatta inte bär ansvar för våldet, ansvaret ligger alltid på förövaren.
- Börja inte prata illa om våldsutövaren som person, även om du är tydlig med att dennes handlande är fel. Tänk på att den våldsutsatta kan vara starkt känslomässigt bunden till eller

på olika sätt beroende av våldsutövaren.

- Ifrågasätt inte personens berättelse eller handlande. Undvik frågor som kan upplevas skuldbeläggande, till exempel ”Varför har du inte lämnat partnern?” ”Varför drack du så mycket?”
- Ha våldet i fokus. Det kanske finns problem med andra delar i tillvaron, men just nu är det våldet som personen behöver stöd och hjälp med.
- Om du är orolig för personens säkerhet, berätta det för denne.
- Om det finns behov av sjukvårdsinsats, kontakta sjukvård eller hjälp brukaren till sjukvård.
- Bedöm om kontakt med socialsekreterare ska tas.

Om du som personal upptäcker att någon blivit slagen, men du har inte sett själva händelsen och personen inte kan redogöra för händelsen, är det viktigt att du informerar denne om att du kommer återkomma för att försöka prata om vad som hänt. Följ upp det på ett lämpligt sätt för individen.

- . Informera och rådgör med din chef.
- . Bedöm om kontakt med socialsekreterare ska tas.

Om personen nekar till att den blivit utsatt för våld, var uthållig och fortsatt vara uppmärksam på eventuella tecken och bedöm ifall du eller någon annan ska ha ytterligare samtal med personen. Att en person förnekar att den lever med våld är inte en garanti för att detta är den egentliga sanningen. Att förneka kan vara ett sätt att skydda sig själv. Och att du berättat vad du sett och att du är orolig kan innebära att det säs ett frö hos personen. Så fortsatt vara uppmärksam och orka våga fråga igen.

7. När den utsatte inte är redo att ta emot hjälp

- Förmedla att du hör vad hen säger, men att din upplevelse är att något har hänt.
- Informera om att det finns andra att prata med för att få rätt stöd.
Om den utsatte bekräftar övergrepp, men inte vill att man gör något.
- Erbjud dig om möjligt att följa med till vårdcentral för att dokumentera skador.

VI. Dokumentation

Den som utsatts för våld kan vara hjälpt av att skadorna dokumenteras. Dokumentationen skall vara objektiv och saklig. Motivera den som utsatts för våld att uppsöka sjukvård eller polis.

När ett barn är aktuellt hos socialtjänsten kan det ibland vara nödvändigt att dokumentera vissa händelser i barnets akt som rör de vuxnas våld. Hänsyn ska då tas till att båda vårdnadshavarna, och i framtiden även barnet, kan begära ut dokumentationen.

Checklista för dokumentation

- Dokumentera alla tecken på våld, även om personen säger att denne inte vill att vare sig polisanmälan eller något annat görs.
- Upplys personen om att du som personal har en skyldighet att dokumentera.
- Informera personen om att vid upprepat våld har tidigare dokumentation av våldshändelser stor betydelse för om brottet ska kunna betraktas som misshandel eller grovt brott.

- Dokumentation ska utformas med respekt för den enskilde.
- Dokumentera vilka åtgärder som erbjuds och om den enskilde tackar ja eller nej.
- Dokumentera, vad som faktiskt sker och händelser av betydelse. Inga antaganden eller misstankar skrivs in i akt eller journal.
- Undvik att dokumentera uppgifter om tredje person.
- Upplys den enskilde om rätten att ta del av allt som står i akten/journalen och att uppgifterna som huvudregel inte får lämnas ut utan den enskildes medgivande. Om den enskilde begär ut journal kan man erbjuda sig att läsa upp det som står för att undvika att journalen kommer i orätta händer.
- Ingen dokumentation raderas.
- Det är viktigt att skador och berättelser dokumenteras. Om personen har blåmärken eller andra synliga skador dokumentera dessa. Skriv ner personens berättelse av vad som har hänt, men gör inga egna tolkningar eller kommentarer. Anteckna vilken dag du ser skadan samt vilken dag personen uppger att våldet inträffat.

VII. Tolk

Om den våldsutsatta inte talar svenska, har en hörselnedsättning eller en talskada ska tolk användas. Det är viktigt att tolken är neutral i förhållande till både den våldsutsatta och den våldsutövande. Använd alltid en auktoriserad tolk. Låt inte en anhörig eller medföljande tolka. Det kan vara en fördel att använda telefontolk vid behov av språktolk, för att undvika att den enskildes identitet röjs. Samråd med den enskilde.

Om den våldsutsatta behöver stöd i kommunikation som till exempel AKK skall detta behov tillgodoseas.

VIII. Anmälningsskyldighet

Enligt socialtjänstlagen (SoL) 14 kap. 1 § är myndigheter och yrkesverksamma skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Detta gäller både utsatthet för våld samt bevittnande av våld. Anmälningsskyldigheten gäller för alla anställda inom förvaltningen för Funktionsstöd.

Kontakta socialförvaltningen, enhet för barn- och ungas mottag, för att göra orosanmälan. Du kan också kontakta barn- och ungdomsenhetens mottag för konsultation.

Som huvudregel informeras vårdnadshavare om att orosanmälan till socialförvaltningen kommer göras.

Vid misstanke om att vårdnadshavare utsätter sitt barn eller ungdom för sexuella övergrepp, misshandel eller liknande ska inte föräldrarna informeras om att en anmälan till socialförvaltningen eller polisen är gjord då detta kan innebära fara samt försvåra utredningsprocesser. Socialförvaltningen och polisen tar de kontakter som krävs.

Om en person är utsatt för våld och har barn eller lever med barn gäller också anmälningsskyldigheten enligt 14 kap 1 § Socialtjänstlagen (SoL). Anmälan görs till Mottagningsenheten för barn och unga. Informera den som är utsatt om att du är skyldig att göra detta och motivera föräldern att själv vända sig till socialförvaltningen för att söka stöd.

IX. Polisanmälan och sekretess

Vuxna personer som är eller har varit utsatta för övergrepp eller andra brott, bör själva göra en polisanmälan. Myndighet och utförare kan motivera och informera om hur det går till samt ge brukaren stöd i processen. Om den våldsutsatta inte vill att en anmälan ska göras bör det respekteras.

Om det rör sig om ett så allvarligt brott att det lägsta straffet i straffskalan är fängelse i ett år, som hänt eller misstanke om att det kan ske (se 10 kap 23 § 1 st. OSL och 12 kap 10 § SoL), exempelvis grov misshandel, har myndighet och utförare möjlighet att göra anmälan utan hinder av sekretess. Här finns inte några riktlinjer som är gemensamma för staden, utan bedömning får göras i det enskilda fallet. Rådgör med din chef som är den som har ansvar i frågan.

X. Utredning av våld i nära relationer

Utredning av våld i nära relationer är socialförvaltningens ansvar.

I de fall en brukare är över 18 år önskar stöd vid våldsutsatthet tas kontakt med socialförvaltningens vuxenhet. Där utreds behov av stöd och skydd. Om det gäller ett barn föreligger anmälningsskyldighet. Orosanmälan lämnas till socialförvaltningen barn och unga som är skyldiga att inleda utredning.

Det är Socialförvaltningen som ansvarar för analysen av risk- och skyddsbedömning. Socialförvaltningen använder sig av FREDA farlighetsbedömning i den inledande kontakten för att kunna bedöma behovet av akuta insatser.

Risk- och skyddsbedömningen ska ge en bild av våldets karaktär och omfattning, konsekvenser av våldet samt risken för fortsatt våld.

XI. Förvaltningen för funktionsstöds ansvar

Förvaltningen för funktionsstöd har ansvar att systematiskt arbeta med att uppmärksamma och upptäcka situationer av våld i nära relationer. För detta ansvar skall förvaltningspersonal användas sig av screening-processer inom funktionshinderverksamheten för att på bästa sätt upptäcka våld och våld i nära relationer.

1. Screeningmetod för myndighetsenheter inom Funktionsstöd

1.1 FREDA-kortfrågor

För att upptäcka våld i nära relationer ska yrkesverksamma ställa frågor om våld. FREDA-kortfrågor används av funktionsstöds myndighetsenheter för att upptäcka våld. Alla medarbetare inom myndighetsenheter ska vara utbildade i FREDA-kortfrågor. [FREDA-kortfrågor](#) ska användas vid alla nybesök med vuxna personer. FREDA-kortfrågor ska ställas återkommande, exempelvis vid årliga uppföljningar.

Syftet med att systematiskt ställa frågor om våld i alla ärenden är att identifiera våldsutsatthet för att sedan kunna gå vidare och bedöma behov av stöd och skydd, vilket görs av socialförvaltningens vuxenenhet. Att ställa frågorna till alla skapar också förutsättningar för likvärdiga bedömningar i alla enheter och ger information till personer man möter att de kan få stöd och hjälp när det gäller våld i nära relationer.

Det finns framtaget bildstöd för FREDA-kortfrågor som kan användas vid behov.

Viktigt att tänka på när FREDA-kortfrågor ställs till klient:

- Ställ alltid FREDA-kortfrågor i enrum med klienten.
- Se till att du har tid och goda förutsättningar att ställa frågorna, ifall att det uppstår behov av ett längre samtal.
- Om du ställer frågorna via telefon eller videosamtal säkerställ då att klienten är ensam och inte störs. Boka gärna en tid i förväg för att säkerställa detta. Exempel "Under nästa samtal så kommer jag att ställa en del frågor och det är frågor vi alltid ställer i enrum. Det gör vi till alla klienter. I vanliga fall så sitter vi i enrum men även när vi sitter i telefon, är det viktigt att du kan sitta ostörd och själv i rummet. När på dagarna är bästa tiden för dig, utifrån att du kan vara själv?"
- Vid behov av tolk - stäm av med klienten samt bedöm om det finns något att ta särskild hänsyn till.
- Börja samtalet med att informera om att dessa frågor ställs till alla som vi möter och be gärna om lov att fråga. Om klienten inte vill svara, informera då om att vi kommer att fråga igen vid ett senare tillfälle.
- Ha en inledning när du ställer frågorna som du själv känner dig bekväm med. Exempel på inledning av samtalet:
 - o "Dessa frågor ställer vi till alla vi möter. Det gör vi då vi vet att det inte är ovanligt att det kan förekomma olika former av våld och att vi vill visa att det finns stöd och hjälp. När det förekommer våld så brukar vi prata mer om vilket stöd som finns (och vi informerar också alltid enheten som arbetar med barn och familj då det är de som utreder vid våld i nära relationer). Går det bra att jag frågar om det här?"
 - o "Jag vet inte om det är så för dig, men många av dem vi träffar här på enheten har upplevt våld i sina relationer. Vi har därför börjat fråga alla om detta. Socialtjänsten har ett ansvar att identifiera och erbjuda stöd och skydd till personer som är eller varit utsatta för våld. Jag vill därför ställa fem frågor till dig om våld i nära relationer. Med nära relation menas en person i din omgivning som du har en relation till och har kontakt med regelbundet. Det kan vara en partner, förälder, syskon eller professionella så som boendepersonal."
- Var saklig och lyhörd om klienten vill berätta mer. Visa att du tror på hen. Bekräfta det du hör, tex "okej, X har ibland skrämt dig när hen blivit arg" Använd den enskildes ord. Många gånger upplever man kanske inte att det handlar om våld utan något annat som kan vara svårt att sätta ord på.

- När du är klar så gör en kort sammanfattning av vad klienten har berättat, kort och enkelt.
- Exempel "Du har berättat att du ibland har varit utsatt för hot och kränkningar från X, ibland blir du rädd, någon gång har det också hänt att hen har förstört saker. Är detta något du skulle vilja prata mer om med någon och få stöd i? Vi kan hjälpa dig att få kontakt med kriscentrum för kvinnor/män som erbjuder stödsamtal, det kan vara en början. Går det bra? Jag måste också göra en anmälan till den enhet som arbetar med barn och familjer, det gör vi för att både du och ditt barn har rätt till stöd i en sådan här situation. De kommer att prata mer med dig om detta."
- Fråga klienten som är utsatt för våld om hen önskar stöd från vuxenenheten eller vill prata med dem för att få mer information om vad man kan få för stöd.
- Om det framkommer fysiskt våld eller annat allvarligt våld ska vi alltid fråga om hen är rädd för att gå hem, om personen känner sig otrygg. Om det är så be då en kollega att stanna kvar och kontakta till vuxenenhetens mottag som kan fortsätta samtalet med hen.
- Om det finns barn som bevittnat eller utsatts för våld gör vi en orosanmälan till Barn och unga samma dag.
- Om det framkommer via videosamtal eller telefon att den tillfrågade behöver skydd, ring upp mottaget på barn och unga och/eller vuxenenheten för samråd.
- Stäm av hur kontakten mellan dig som socialsekreterare och klient ska ske.
- Innan samtalet avslutas, lämna information, gärna skriftligt, om möjligheterna till samtalskontakt via Kriscentrum för kvinnor/män samt andra stödverksamheter.
- Om situationen bedöms akut ring 112.
- FREDA-kortfrågor ska ställas återkommande av olika anledningar. Det är vanligt att personer inte berättar om våldsutsatthet första gången hen får frågorna. Relationer kan också ha tillkommit eller förändrats sedan sist.

2. Screeningmetod för utförarverksamheter

2.1 Reda ut-häftet för samtal om våld med personer med funktionsnedsättning

För personer med intellektuellt eller psykiskt funktionshinder kan det behövas hjälpmedel för att fråga om våld. Reda ut-häftet används för personer med funktionsnedsättningar som stöd vid en akut situation om våld, eller när det finns misstanke om våldsutsatthet för en person som har svårt att kommunicera med tal. [reda ut-hafte 2014.pdf \(brackediakoni.se\)](#)

[Reda ut om något har hänt - Public www \(vgregion.se\)](#)

Reda ut-häfte används av personal i utförarverksamheten och av myndighet och kräver inte någon särskild kvalifikation för att användas.

XII. Socialförvaltningens ansvar

Det är vuxenenheten som bedömer om en person som är utsatt för våld har rätt till skyddat boende eller andra sorter av stöd. En kontakt kan behöva tas med ekonomiskt bistånd, om man ser att det finns ett behov av försörjningsstöd utifrån våldsutsattheten. Generellt råder det brist på skyddat boende för personer med funktionsnedsättningar.

Nedan är några former av stöd som kan erbjudas:

1. Stöd om skyddade personuppgifter

Den som är utsatt för ett allvarligt och konkret hot kan ansöka om skyddade personuppgifter. En sådan ansökan görs till Skatteverket eller Polismyndigheten och ska var skriftlig. Beroende på arten av hot finns tre grader för skydd av personuppgifter. "Skyddade personuppgifter" används som samlingsbeteckning för följande åtgärder:

- sekretessmarkering
- kvarskrivning
- fingerade personuppgifter

2. Stöd om sekretessmarkering

Sekretessmarkering är den vanligaste formen av skydd för personuppgifter. Den enskilde som vill ha en sekretessmarkering begär detta hos Skatteverket. Det finns inte några formella krav för att få en sekretessmarkering. Som underlag för bedömningen bör dock finnas någon form av intyg, exempelvis från polis eller socialtjänst, eller annan utredning som styrker åberopade förhållanden. En sekretessmarkering görs i folkbokföringen.

3. Stöd om kvarskrivning

Kvarskrivning fungerar som ett adressskydd som i praktiken innebär att en persons verkliga bostadsort och adress hålls hemligt. Det är enbart Skatteverket som har tillgång till de verkliga adressuppgifterna för personen. En person med kvarskrivning är, efter flytt till hemlig ort, skriven på församlingen på den gamla folkbokföringsorten och med adress hos Skatteverket.

4. Fingerade personuppgifter

Fingerade personuppgifter innebär att en person vid särskilt allvarliga hot kan få tillstånd att använda en annan identitet. En ansökan om fingerade personuppgifter lämnas till Polismyndigheten, varefter Rikspolisstyrelsen fattar beslut om en person får använda fingerade personuppgifter. Kopplingen mellan den nya och den tidigare identiteten finns endast hos Polismyndigheten.

XIII. Samverkan

För att förvaltningen för funktionsstöd ska kunna samverka med andra myndigheter så som socialförvaltningarna, polis och hälso- och sjukvård förutsätter det att den enskilde samtycker till det. Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men (26 kap. 1 § 1 st. OSL). Samtycke från en enskild innebär att en annars sekretessbelagd uppgift kan lämnas ut.

Samverkan på individnivå ska utgå från den våldsutsattas behov. Om den enskilde har insatser från flera aktörer ska insatserna samordnas så de inte motverkar varandra. För detta krävs att berörda aktörer samverkar.

1. Samverkan med polisen

Polisen gör i vissa fall bedömningar av behovet av skydd och skyddsåtgärder för personer som är utsatta för våld i nära relation. Socialtjänsten kan få ta del av rekommendationer utifrån den bedömningen. Då krävs ett medgivande och/eller en särskild prövning på grund av sekretess.

Polisen kan, för sin utredning, behöva information från socialtjänsten om personers tidigare utsatthet för våld. Tänk på att utgångspunkten även då är att sekretess råder och samtycke krävs.

Om polis eller åklagare begär ut uppgifter är socialtjänsten skyldig att lämna uppgift som angår misstanke om brott till en åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet. För uppgift som omfattas av socialtjänstsekretess gäller detta i princip endast när det är fråga om så allvarliga brott att det lägsta straffet i straffskalan är fängelse i ett år (se 10 kap. 23 § 1 st. OSL och 12 kap. 10 § SoL). Exempel på sådana brott är bland annat grov misshandel och rån. Det bör uppmärksammas att det i detta avseende rör sig om misstanke om fullbordat brott.

Sekretessen hindrar inte heller att socialtjänsten lämnar ut uppgift som angår misstanke om brott då det gäller försök till brott, för vilket inte är föreskrivet lägre straff än fängelse i två år (se 10 kap. 23 § 2 st. OSL och 12 kap. 10 § SoL). Exempel på sådana brott är bland annat mord, dråp och våldtäkt.

Här bör observeras att socialtjänsten måste få tillräckligt underlag/information från polisen för att kunna göra en sekretessbedömning enligt ovan, vid en förfrågan från polisen (exempelvis genom kontakt med åklagaren som dokumenteras skriftligt eller genom någon typ av dokumentation från polisen). Det är den myndighet som förfogar över handlingarna som ska göra sekretessprövningen.

Ring alltid upp den uppringande personen, via polisens växel, innan uppgifter lämnas ut.

2. Samverkan med hälso- och sjukvård

Enligt socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen finns en lagstadgad skyldighet att samverka, vilken innebär att kommunen och landstinget tillsammans ska upprätta en samordnad individuell plan (SIP) när den enskilde har behov av insatser från båda huvudmännen

Samverkan med hälso- och sjukvård kräver ett samtycke från den enskilde. I vissa fall kan uppgifter lämnas till sjukvården utan den enskildes samtycke, om syftet med att lämna uppgifterna är att kunna ge den enskilde nödvändig vård eller för att kunna ge en insats till skydd för ett ofött barn (se 25 kap. 12 § OSL).

XIV. Att förebygga våld och erbjuda hjälp och stöd till våldsutövare

Våld som utövas av närstående kan bero på överansträngning och ett behov av avlastning. För att motverka våldet är det viktigt att vara lyhörd och ta anhöriga på allvar när de beskriver trötthet, uppgivenhet eller ger andra signaler. Att vara anhörig eller vårdgivare med stort vårdansvar kan kännas som en stor börda. Erkännande, respekt och delaktighet är viktiga delar i ett fungerande stöd. Att vända sig till en anhörigkonsulent som kan stödja och vägleda

anhöriga kan vara en början till den som utövar våld att få hjälp.

Det är lika viktigt att ställa frågan för att erbjuda hjälp till en anhörig. Nedan är exempel på frågorna som kan ställas till en anhörig:

”Känner du att situationen är dig övermäktig?”

”Har du tappat kontrollen över dig själv någon gång?”

”Har det hänt att du har gjort eller sagt något som du ångrat i efterhand?”

”Har du varit nära att använda våld mot någon närstående?”

”Tappar du humöret? Har du kort stubin?”

”Upplever du någon gång att din anhörige varit rädd för dig eller något du gjort?”

”Har du någon gång fått höra att du är svartsjuk eller kontrollerande?”

”Behöver du stöd i omvårdnaden om din anhörige?”

”Det finns hjälp att få. Får jag hjälpa dig med att kontakta...?”

För mer information:

[Vägen till att se och agera - om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning | Länsstyrelsen Stockholm](#)

www.bildsamt.se

[Kommunikationsverktyget \(hedersfortryck.se\)](http://kommunikationsverktyget(hedersfortryck.se))

[Ingen ska bli gomd och glomd-1 boken.pdf \(squarespace.com\)](#)

XV. Nya bestämmelser om förebyggande av våld i nära relationer och om barnfridsbrott

För att förebygga våld och andra övergrepp i nära relationer har införts den 1 augusti 2021 nya bestämmelser i socialtjänstlagen (2001:453), SoL, hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL, patientsäkerhetslagen (2010:659), PSL, och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSLO. För socialnämndens del införs ett uttalat krav på att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende...

Därutöver har införts från den 1 juli 2021 ett nytt brott, barnfridsbrott, som innebär att det blir straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relationer. ([Nya bestämmelser om förebyggande av våld i nära relationer och om barnfridsbrott \(socialstyrelsen.se\)](#))

XVI. Några viktiga länkar

1. Reda ut-häfte (för utförarverksamheter)

[Basmaterial för kommunikation - Public www \(vgregion.se\)](http://www.vgregion.se)

2. Något har hänt och Reda ut-häfte om våld (för utförarverksamheter)

[Något har hänt — Forum Skill](#)

[PowerPoint-presentation \(nagotharhant.se\)](http://nagotharhant.se)

3. Dubbelt utsatt (för utförarverksamheter)

[Arkiv Dubbelt utsatt | Bräcke diakoni \(brackediakoni.se\)](#)

https://kvinnofrid.nu/PDF/Publicerat/Dubbelt_Utsatt_forstudie.pdf

4. Att prata om våld med personer med funktionsnedsättningar

www.bildsamt.se

5. Freda-kortfrågor

[FREDA-KORTFRÅGOR \(socialstyrelsen.se\)](http://socialstyrelsen.se) (för myndighetsenheter)

FREDA-kortfrågor piktobilder

[Samtala med piktobilder](#)

6. Socialstyrelsens författningssamling om våld i nära relationer

SOSFS 2014:4

[Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer](#)

7. Socialstyrelsen handbok för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.

[Våld i nära relationer – Handbok för socialtjänsten , hälso och sjukvården och tandvården](#)